

AKTYOR IJODIDA OBRAZ YARATISH JARAYONI

Kurbanbaev Jasurbek

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali Dramatik teatr va kino aktyorligi ta'lim yo'nalishi mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada aktyor ijodining markaziy masalalaridan biri bo'lgan obraz yaratish jarayoni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Aktyorning ichki kechinmalari, psixologik holati, sahnaviy tafakkuri va tashqi ifoda vositalarining obraz shakllanishidagi o'rni yoritiladi. Shuningdek, dramatik asarni tahlil qilish, personaj xarakterini ochish hamda aktyor mahoratining ijodiy jarayondagi ahamiyati ochib beriladi. Tadqiqotda teatr va kino san'atida obraz yaratishning bosqichlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: Aktyor mahorati, sahna san'ati, obraz, ijodiy jarayon, personaj, psixologik tahlil, ifoda vositalari, dramatik asar.

KIRISH

Bugungi globallashuv va madaniy integratsiya jarayonlari sharoitida teatr va kino san'ati jamiyat ma'naviy hayotida muhim o'rin egallamoqda. Ushbu san'at turlarining asosiy tayanchi bo'lgan aktyor ijodi tomoshabinga badiiy-estetik ta'sir ko'rsatishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ayniqsa, aktyor tomonidan yaratilgan obraz tomoshabinning asar mazmunini anglashida, muallif g'oyasini his etishida muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu bois aktyor ijodida obraz yaratish jarayonini ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Obraz yaratish aktyor uchun oddiy sahnaviy harakatlar majmui emas, balki murakkab ruhiy, aqliy va jismoniy jarayonlarning uyg'unlashuvidir. Aktyor sahnada faqatgina matnni ijro etmaydi, balki personajning ichki dunyosini, ruhiy holatini, xarakterini va hayotiy pozitsiyasini jonli tarzda namoyon etadi. Bu jarayonda aktyorning shaxsiy tajribasi, dunyoqarashi, hissiy sezgirliigi va kasbiy tayyorgarligi muhim rol o'ynaydi.

Teatr nazariyasi va amaliyotida obraz yaratish masalasi doimo yetakchi mavzulardan biri bo'lib kelgan. Stanislavskiy, Meyerxold, Brext kabi teatr nazariyotchilari aktyor ijodida obrazning tabiiyligi, ishonchliligi va badiiy haqqoniyligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratganlar. Ularning ta'limotlari bugungi kunda ham aktyorlik maktablari va sahna amaliyotida keng qo'llanilmoqda.

Zamonaviy sahna va ekran san'atida aktyordan nafaqat texnik mahorat, balki chuqur psixologik tahlil, ijodiy tafakkur va improvizatsiya qobiliyati talab etiladi. Obraz yaratish jarayoni aktyorning ichki "men"i bilan personaj ruhiyatining

uyg'unlashuvi natijasida yuzaga keladi. Shu jihatdan mazkur mavzu aktyorlik san'ati yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar, pedagoglar hamda san'atshunoslar uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Obraz yaratish jarayonining nazariy asoslari

Aktyor ijodida obraz yaratish jarayoni sahna san'atining eng murakkab va mas'uliyatli bosqichlaridan biridir. Obraz – bu dramatik asardagi personajning sahnaviy talqini bo'lib, u aktyorning ichki ruhiy holati va tashqi ifoda vositalari uyg'unligi natijasida vujudga keladi. Obraz yaratish jarayoni aktyordan faqatgina matnni yod olishni emas, balki personajning psixologik holatini, ijtimoiy muhitini, hayotiy tajribasini chuqur tahlil qilishni talab etadi.

Teatr nazariyasida obraz yaratish aktyorning shaxsiy "men"i bilan personaj xarakteri o'rtasidagi ijodiy sintez sifatida talqin etiladi. Bu jarayonda aktyor o'z his-tuyg'ularini personaj ruhiyati bilan uyg'unlashtirgan holda, tomoshabin uchun ishonchli va tabiiy obrazni namoyon etadi. Nazariy jihatdan obrazning muvaffaqiyatli yaratilishi aktyorning ichki ishonchi va sahnadagi mantiqiy harakatlariga bog'liq.

Dramatik asarni tahlil qilish va personaj xarakterini ochish

Obraz yaratish jarayoni dramatik asarni chuqur o'rganishdan boshlanadi. Aktyor, avvalo, asarning g'oyaviy mazmunini, muallif niyatini va personajlar o'rtasidagi munosabatlarni aniqlashi lozim. Personajning sahnadagi har bir harakati asar voqealari bilan mantiqiy bog'liq bo'lishi kerak.

Personaj xarakterini ochishda uning ijtimoiy kelib chiqishi, ruhiy holati, ichki ziddiyatlari va maqsadlari muhim ahamiyatga ega. Aktyor bu omillarni inobatga olgan holda personajning nutqi, xatti-harakati va hissiy holatini shakllantiradi.

Dramatik vaziyatlarni tahlil qilish orqali aktyor personajning ichki kechinmalarini chuqurroq anglaydi va sahnada ularni ishonarli tarzda ifodalaydi.

Aktyorning ichki psixologik holati va ijodiy kechinmalari

Obraz yaratishda aktyorning ichki psixologik jarayoni muhim rol o'ynaydi. Aktyor personaj holatiga kirish jarayonida o'z hissiyotlarini boshqarishni va ularni sahnada tabiiy ifodalashni o'rganadi. Bu jarayon aktyordan yuqori darajadagi hissiy sezgirlik va ichki intizomni talab etadi.

Aktyor obraz ustida ishlash jarayonida turli ruhiy holatlarni boshdan kechiradi. U personajning quvonchi, iztirobi, qo'rquvi yoki umidsizligini o'z qalbidan o'tkazib, tomoshabinga yetkazadi. Shu bilan birga, aktyor sahnadagi hissiy kechinmalarni sun'iy emas, balki ichki mantiqqa asoslangan holda namoyon etishi lozim. Bu obrazning sahnaviy haqqoniyligini ta'minlaydi.

Tashqi ifoda vositalarining obraz yaratishdagi o'rni

Obraz yaratishda tashqi ifoda vositalari – mimika, imo-ishora, plastika, ovoz va nutq madaniyati muhim ahamiyatga ega. Aktyorning har bir harakati personaj

xarakterini ochishga xizmat qilishi kerak. Tashqi ifoda ichki ruhiy holatning tabiiy davomi sifatida namoyon bo'lsa, obraz tomoshabin uchun yanada ishonarli bo'ladi.

Nutq madaniyati obraz yaratishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. So'zning ohangi, tezligi, pauzalardan foydalanish personajning ruhiy holatini ochib beradi. Shuningdek, sahnaviy plastika orqali personajning yoshi, ijtimoiy mavqei va ichki holati ifodalanadi. Tashqi ifoda vositalarining puxta ishlanishi aktyor ijodining yuksak professional darajasini ko'rsatadi.

Rejissyor va aktyor hamkorligida obraz yaratish

Sahnaviy obraz yaratish jarayoni faqat aktyorning individual mehnati bilan cheklanib qolmaydi. Rejissyor va aktyor o'rtasidagi ijodiy hamkorlik obrazning mukammal shakllanishida muhim o'rin tutadi. Rejissyor asarning umumiy kontsepsiyasini belgilab beradi, aktyor esa ushbu kontsepsiyani sahnada jonlantiradi.

Rejissyor ko'rsatmalari aktyorga personajning sahnaviy yechimini topishda yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, aktyorning ijodiy takliflari obrazni yanada boyitishi mumkin. O'zaro ijodiy muloqot va hamkorlik natijasida sahnada badiiy jihatdan mukammal obraz vujudga keladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, aktyor ijodida obraz yaratish jarayoni murakkab, ko'p qirrali va uzluksiz ijodiy faoliyat hisoblanadi. Ushbu jarayon aktyorning ichki ruhiy kechinmalari, psixologik tahlili hamda tashqi ifoda vositalarining uyg'unligi asosida shakllanadi. Obraz yaratishda aktyor faqatgina personajni ijro etuvchi emas, balki uning ichki dunyosini anglab, uni sahna yoki ekran orqali tomoshabiniga yetkazuvchi ijodkor sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot jarayonida aniqlanganki, obrazning sahnaviy haqqoniyligi dramatik asarni chuqur tahlil qilish, personaj xarakterini to'g'ri anglash va aktyorning professional mahoratiga bevosita bog'liqdir. Aktyorning hissiy sezgirligi, sahnaviy tafakkuri va ijodiy intizomi obrazning tabiiy va ishonchli chiqishini ta'minlaydi. Shuningdek, mimika, plastika, nutq va ovoz imkoniyatlaridan oqilona foydalanish obrazni yanada boyitadi.

Rejissyor va aktyor o'rtasidagi ijodiy hamkorlik ham obraz yaratish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Ularning o'zaro tushunishi va birgalikdagi izlanishlari natijasida sahnada badiiy jihatdan mukammal, tomoshabin qalbiga ta'sir eta oladigan obraz yuzaga keladi.

Umuman olganda, aktyor ijodida obraz yaratish jarayoni san'atkorning kasbiy yetukligini, ma'naviy dunyosini va ijodiy salohiyatini namoyon etuvchi asosiy mezonlardan biridir. Mazkur jarayonni chuqur o'rganish va takomillashtirish teatr va kino san'ati rivojida muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi O'zbekiston davlat sanat va madaniyati institute "Aktyorlik mahorati fanini o'qitish metodikasi o'quv dasturi" Tashkent- 2024
2. Abdullayeva M. Dramatik teatr va kinoda aktyorlik mahorati. "Tafakkur qanoti" nashriyoti. Toshkent. 2014.
3. Usmanov R. Rejissura. "Fan". Toshkent. 1997.